

Prispevek preučuje vpliv družabnih omrežij na sodobno gledališče s tem, ko razišče primer transformacije drame. Razpravlja o posebnostih reportažnih dram v primerjavi s tradicionalnimi, pri tem še posebej poudarja različne oblike t. i. facebook drame. Avtorica pokaže, da so facebook drame v enaindvajsetem stoletju postale poglavitna značilnost gledališkega življenja, vendar pa je njihov razcvet razkril tudi negativni učinek omrežij na družbeno komunikacijo, kar se ustrezno odraža tudi v dramskih besedilih. Prispevek sklene s trditvijo, da se zdijo spremembe, do katerih je v zadnjem desetletju prišlo v strukturi besedil, v veliki meri nepovratne, pa čeprav vpliv družabnih omrežij na dramatiko v zadnjem času slabi.

Ključne besede: facebook, dekompozicija fabule, izpoved, pomanjkanje komunikacije

Hanna Veselovska je gledališka kritičarka in raziskovalka iz Ukrajine. Je vodja oddelka na Raziskovalnem inštitutu za sodobno umetnost pri Nacionalni akademiji umetnosti v Ukrajini. Njena raziskovalna in publicistična zanimanja obsegajo sodobno gledališko teorijo in ukrajinsko gledališko avantgardo. Med drugim tudi poučuje in intenzivno piše o zgodovini ter trenutnem stanju ukrajinskega gledališča. Objavila je že več kot 220 avtorskih del, med drugimi prispevka »Multikulturno gledališko življenje v Kijevu, 1917–1926« v knjigi *Modernizem v Kijevu: zmagoslavje eksperimentiranja*, Toronto (2010), in »Na poti k inovaciji in eksperimentu: ukrajinsko gledališče v prvi tretjini dvajsetega stoletja« v knjigi *Uprizarjanje ukrajinske avantgarde v desetih in dvajsetih letih*, New York (2015). Je avtorica strokovnih raziskav »Odpri debata o narodnem gledališču« v *Vodiču po vzhodnoevropski performativni umetnosti*, Lublin-Varšava (2016), in »Gibanje teles: vprašanja spola v ukrajinskem avantgardnem gledališču« v monografiji *Prostori in odri avantgardnega gledališča v srednji in vzhodni Evropi*, Varšava (2018). Med novejšimi knjigami (vse je objavila v ukrajiniščini) omenimo *Dvanajst produkcij Lesa Kurbaso* (2005), *Gledališka presečišča v Kijevu: 1900–1910: kijevski gledališki modernizem* (2006), *Ukrajinska gledališka avantgarda* (2010), *Sodobna gledališka umetnost* (2014), *Ukrajinsko narodno akademsko dramsko gledališče Marije Zankovetske: čas in usode (1917–1944), 1. del* (2016), *Gledališče Mikole Sadovskega (1907–1920)* (2018) in *Več kot gledališče: Narodno gledališče Ivana Franka (2001–2012)* (2019).

aveselovska@gmail.com

Dramatika enaindvajsetega stoletja in nova resničnost družbenih omrežij

Hanna Veselovska

Raziskovalni inštitut za sodobno umetnost, Nacionalna akademija umetnosti Ukrajine

Prispevek preučuje vpliv družabnih omrežij na sodobno gledališče s tem, ko pretresa posebnosti reportažnih dram v primerjavi s tradicionalnimi, pri čemer pa še posebej poudarja različne oblike t. i. facebook drame. Čeprav lahko take facebook drame najdemo v dramatikah različnih evropskih držav, in to tako na tematski kot na strukturni ravni, se v prispevku osredotočamo na ukrajinsko izkušnjo.

Dandanes se z umetniškimi adaptacijami tehnik s facebooka in drugih družabnih medijev srečujemo tako rekoč vsepovsod. A ob tem se je vredno spomniti, da je bilo ustvarjanje dram zunaj okvirjev literarne tradicije, zunaj okvirjev pravil, značilno že za avantgardno gledališče v dvajsetih letih 20. stoletja. To je še posebej očitno pri dejavnosti Leve fronte umetnosti (LEF), kjer je za temelj dramskega besedila veljala reportaža, tok življenjskih vtisov. Eden od ključnih postulatov LEF je bil prepoznati domnevno večvrednost »literature dejstev«, se pravi literature, ki bi jo ustvarjali s pomočjo časopisnih reportaž, kronik in pričevanj očitvidcev. Po trditvah nekaterih vplivnih LEF-ovih teoretikov naj bi dokumentarna narava tako nastalih besedil pogojevala obstoj pojavov, kakršna sta »nefabulativnost« in »dekompozicija fabule«.

Po vzponu in padcu avantgardnega gledališča v prvi tretjini dvajsetega stoletja je ideja dekompozicije fabule dokaj dolgo ostala brez sledilcev. Ponovno je postala aktualna šele s prihodom t. i. facebook dram reportažnega tipa. Dramski pisci, ki so imeli izkušnje z dokumentarnim gledališčem, so hitro dojel čarobnost besedil, ki so izvirala s facebooka, kot znak, da je treba osvojiti to novo dramsko tehniko: začeli so zbirati besedila s facebooka in iz njih zlagali nekaj podobnega dokumentarnim dramam. Končni rezultat so bila besedila, napisana v skladu z načeli delovanja vira sporočil in na podlagi določenih dogodkov, na katere se dramske osebe odzivajo. Taka besedila, ki so jih poimenovali facebook drame, so brez izjeme temeljila na poročilih ali pričevanjih, na katera so naleteli na družabnih omrežjih (namesto v časopisih, kot se je dogajalo v dvajsetih letih 20. stoletja), vendar pa, tako kot prej, niso imela tako rekoč nobene omembe vredne fabule, ki bi se je lahko držali, na primer na podlagi tematike.

Nastanek prvih facebook dram v Ukrajini je povezan z dogodki iz leta 2014, ki jih danes poznamo pod imenom majdanska revolucija. Delo na drami *Majdanski dnevnik* Natalije Jorožbit se je, na primer, začelo dobesedno takoj potem, ko so v glavnem mestu Kijevu zabeležili prve spopade med protestniki in policijo. Še nekaj podobnih dram, sicer brez fabule, ki pa jih družijo skupna tematika, se je pojavilo v letih, ki so sledila majdanski revoluciji: *Mi, Majdan* Nadje Simčič ter *Majdanski inferno ali Na drugi strani pekla* Nede Neždane. Obe drami sta nastali s pomočjo dokumentarnih virov, funkcija besedila je bila tudi tu potemtakem delegirana na facebook objave.

Poleg facebook dram reportažnega tipa, kjer je bila glavna naloga dramatika, da je zbral odzive ljudi in informacije o določeni temi, so družabna omrežja spodbudila tudi pojav dramskih besedil, ki so zgrajena po načelu sporočil ene same osebe na facebook strani. To so zgodbe o samem sebi, o nekogaršnji družini, o psiholoških težavah in intimnih doživetjih, skratka, gre za izpovedi, ki so bile inkognito objavljene na omrežju in so avtorjem takih facebook dram postale vir navdiha. Plod takega ustvarjanja so bila besedila, v katerih so izpovedi postajale vedno bolj nalezljive in »kolektivne«, z vedno več liki, ki so se skrivali pod različnimi vzdevki. In tako se je pojavil tudi lik, ki bi ga lahko imenovali »facebook junak«, se pravi nekdo, ki uporablja različne vzdevke in se multiplicira glede na potrebe situacije.

Praviloma so bile take drame povezane z akutnimi travmatičnimi doživetji, kar maksimira intimnost teme zaradi uporabe izpovedne tehnike, ki je prevzeta s facebooka. Primer, ki to potrjuje, je vojna v Donbasu, zaradi katere dramski liki zapuščajo domove, se poslavljajo od ljubljenih, se učijo prilagajanja na novo resničnost ali se celo zrastejo z njo. Najboljša primera takega pristopa sta drami *Vitalik-Ulysses* Vitalija Čenskoja in pa *Mati, ampak ne po Gorkem* Lene Ljagušonkove. Oba avtorja prihajata iz Donbasa.

Še druge drame, ki so prav tako uporabljale facebook vire in oblikovanje, so nastale brez neposredne navezave na politične dogodke. Ko sta delala na dramaturški podlagi za predstavo *Othello/facebook*, sta Pavlo Arje in Marina Smiljanec skupaj z igralci prevzela funkcijo zbirateljev sporočil ljudi. V tem primeru je Shakespearova mojstrovina služila zgolj kot impulz izvajalcem, da so si priklicali v spomin in nato občinstvu poročali o kakšnem trenutku, ki jih je spodbudil, da so ravnali odločno. Posledično so tudi facebook drame padle v past preobrazbe družabnih omrežij iz komunikacijskih sredstev v nekakšne platforme za javno izpovedovanje.

Čeprav so postale facebook drame poglobljena značilnost gledališkega življenja v enaindvajsetem stoletju, pa lahko zasledimo tudi bogato bero bolj tradicionalnih besedil, ki razkrivajo negativni učinek omrežij na družbeno komunikacijo. Takšne igre skušajo prikazati, kako spontana osebna čustva, ki preplavljajo družabna omrežja, vedno bolj obvladujejo družbo kot celoto in postajajo tako dominantna sila,

da mnoge uporabnike tirajo v agresivnost. Ker jih zaznavajo kot pojav, ki si podreja resnično človeško komunikacijo, so družabna omrežja postala samostojna vsebinska snov dramskih besedil.

Prispevek se konča s trditvijo, da se zdijo spremembe, do katerih je v strukturi besedil prišlo v zadnjem desetletju, v veliki meri nepovratne, čeprav vpliv družabnih omrežij na dramatiko v zadnjem času slabi. A kljub temu je radikalna sprememba v dramski formi pustila neizbrisen pečat, privedla je do pojava bistveno nove vrste junaka na odru, obenem pa preobrazila naravo komuniciranja med dramskimi liki in modificirala dialoško strukturo drame.